

УДК (UDC) 930 (477.73) «1996-2016» ТРИГУБ
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2025.3\(51\).808](https://doi.org/10.33782/eminak2025.3(51).808)

‘MOHYLIANKA’ PAGE OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL BIOGRAPHY OF PETRO TRYGUB (1996-2016)

Tetiana Bohdanova

Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine)

e-mail: tatjanabohdanova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>

ABSTRACT

The purpose of the research paper is to highlight the scientific and pedagogical path of Professor Petro Trygub during his work for the Mykolaiv Branch of the National University of Kyiv-Mohyla Academy – MF NaUKMA (Petro Mohyla Black Sea National University – Petro Mohyla ChNU) and to elucidate the researcher's contribution to the development of the University, its faculties, departments, and specialties, as well as to the advancement of science and training of the scientific personnel.

The scientific novelty is determined by the fact that the role of Petro Trygub in the growth and development of Petro Mohyla ChNU has not yet been the subject of special analysis, since researchers who studied the scholar's creative path focused their attention primarily on his fruitful work in the field of historical regional history studies in the South of Ukraine.

Conclusions. Two stages of the scientific and pedagogical path of Professor Petro Trygub in the Mykolaiv ‘Mohylianka’ have been determined, which to some extent coincide with the reorganization of the University and the change of its names and specializations. The first stage (1996-2002) involved work at the Faculty of Economic Sciences of MF NaUKMA, heading the Department of Socio-Economic Disciplines, later the Department of History and Philosophy. The second stage (2002-2016) is the time of formation of the Petro Mohyla Mykolaiv State Humanitarian University as an independent higher education institution, work at the Faculty of Political Sciences, initiating the opening of the specialty ‘International Relations’ at the University, organizational, educational, methodological, and scientific work in the field of training international relations experts in the Mykolaiv region.

Among the achievements of the first period were: the formation of the staff of the Department of History and Philosophy; the opening of a postgraduate course in the History of Ukraine and the successful training of young scholars; the beginning of the formation of Professor Petro Trygub scientific school of historical regional history studies in the South of Ukraine; the establishment of the collection of NaUKMA Research Papers (History), and its obtaining the status of a scientific professional publication on historical sciences.

The second stage is represented by the role of the scholar in the formation and development of the training of experts in International Relations, the first intake of which occurred in 2003. The specialty's accreditation at all educational levels over the subsequent years could be attributed to the substantial and productive scientific and organizational efforts of Professor Petro Trygub. Highlighting that period of the scholar's life and activities, a certain dualism in the work of P. Trygub should be noted. On the one hand, there was the scholar's long-standing passion – historical regional history studies, which formed the basis of numerous dissertations on historical regional history studies written under his supervision. It was during that period in the early 2000s that the formation of his scientific school was completed.

Secondly, International Relations as a specialty of higher education and a scientific direction. Development of the Department of International Relations and Foreign Policy, the formation of its staff, work on the publication of the essential educational and methodological literature, and scientific activities of P. Trygub as a historian-expert in international relations.

Keywords: Petro Trygub, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, higher education, scientific school, historical regional history studies, International Relations

«МОГИЛЯНСЬКА» СТОРІНКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІЇ ПЕТРА ТРИГУБА (1996-2016)

Тетяна Богданова

Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна)

e-mail: tatjanabohdanova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>

АНОТАЦІЯ

Мета статті полягає у висвітленні науково-педагогічного шляху професора Петра Тригуба під час його роботи у Миколаївській філії Національного університету «Києво-Могилянська академія» – МФ НаУКМА (Чорноморський національний університету імені Петра Могили – ЧНУ імені Петра Могили) та з'ясуванні внеску вченого у розбудову університету, його факультетів, кафедр і спеціальностей, у розвиток науки та підготовки наукових кадрів.

Наукова новизна визначається тим, що роль Петра Тригуба у розбудові та розвитку ЧНУ імені Петра Могили ще не була предметом спеціального аналізу, оскільки науковці, які досліджували творчий шлях вченого, зосереджували свою увагу передовсім на його плідній роботі на ниві історичного краєзнавства на Півдні України.

Висновки. Визначено два етапи науково-педагогічного шляху професора Петра Тригуба у миколаївській «Могилянці», які певною мірою співпадають із реорганізацією вишу та зміною його назв і спеціалізацій. Перший етап (1996-2002) – робота на факультеті економічних наук МФ НаУКМА, завідування кафедрою суспільно-економічних дисциплін, згодом кафедрою історії та філософії. Другий етап (2002-2016) – становлення МДГУ імені Петра Могили як самостійного вишу, робота на факультеті політичних наук, ініціювання відкриття в університеті спеціальності «Міжнародні відносини», організаційна, навчально-методична та наукова робота у сфері підготовки фахівців-міжнародників на Миколаївщині.

Здобутками роботи першого періоду стало: формування кадрового складу кафедри історії та філософії; відкриття аспірантури з історії України й успішна підготовка молодих наукових кадрів; початок формування наукової школи професора Петра Тригуба з історичного краєзнавства на Півдні України; створення збірника «Наукові праці» (Серія «Історія») й отримання ним статусу наукового фахового видання з історичних наук тощо.

Другий етап репрезентований роллю вченого у становленні та розвитку підготовки фахівців з міжнародних відносин, перший набір яких відбувся у 2003 р. Завдяки невтомній і плідній науково-організаційній праці професора Петра Тригуба протягом наступних років спеціальність була акредитована за всіма освітніми рівнями. Висвітлюючи цей період життя та діяльності вченого, авторка відзначає певний дуалізм у роботі П. Тригуба. З одного боку – давня любов вченого – історичне краєзнавство, яке лягло в основу численних дисертаційних робіт з історичного краєзнавства, які писалися під його керівництвом. Саме в цей період, на поч. 2000-х рр., завершується формування його наукової школи.

По-друге, міжнародні відносини як спеціальність вищої освіти та як науковий напрям. Розбудова кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, її кадрового складу, робота з видання необхідної навчально-методичної літератури, наукова діяльність П. Тригуба як історика-міжнародника.

Ключові слова: Петро Тригуб, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, вища освіта, наукова школа, історичне краєзнавство, міжнародні відносини

Вступ

У 2025 р. ми відзначали 90-ліття від народження видатного українського історика, вченого-краєзнавця, доктора історичних наук, професора, Петра Микитовича Тригуба, роль якого у розбудові та розвитку Чорноморського національного університету імені Петра Могили ще не була предметом спеціального аналізу, оскільки науковці, які досліджували творчий шлях ученого зосереджували свою увагу передовсім на його плідній роботі на ниві історичного краєзнавства на Півдні України.

Історична складова є неодмінним елементом ідентифікації та легітимізації як окремої особи, так і людської спільноти. Роль історика полягає не лише у збереженні й інтерпретації минулого, але й у формуванні історичної свідомості суспільства та критичному осмисленні сучасних процесів через призму історичного досвіду. Леонід Зашкільняк, спираюся на працю Карла Мангайма «Ідеологія та утопія»¹, переконливо доводить, що історична свідомість та історичне мислення є категоріями змінними, котрі зазнають сутнісних змін і трансформацій у процесі пізнання і творення культурних картин світу².

Можна погоджуватись чи не погоджуватись із Ярославом Грицаком, що саме «біографія історика визначає спосіб, у який він пише про історію»³, однак дослідження життя та діяльності вчених-істориків, освітян та організаторів науки не тільки на національному, але й на регіональному рівні, є важливим як для вивчення минулого, так і для з'ясування тих часів, в які нам випало жити.

Мета статті полягає у висвітленні науково-педагогічного шляху професора Петра Тригуба під час його роботи у Миколаївській філії Національного університету «Києво-Могилянська академія» – МФ НаУКМА (Чорноморський національний університету імені Петра Могили – ЧНУ імені Петра Могили) та з'ясуванні внеску вченого у розбудову університету, його факультетів, кафедр і спеціальностей, у розвиток науки та підготовки наукових кадрів.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

Історіографія роботи складається переважно з наукових розвідок на пошану професора Петра Тригуба та, насамперед, аналізу його внеску у розвиток краєзнавчих досліджень Півдня України. Відзначимо праці одеського історика Миколи Михайлуци⁴ та миколаївської історикині Людмили Вовчук⁵, присвячені висвітленню внеску вченого у розвиток краєзнавства на території Миколаївщини та створенні Миколаївського відділення Всеукраїнської спілки краєзнавців.

На початку 2025 р. у журналі «Краєзнавство» побачила світ публікація Оксани Вільшанської та Наталі Мех⁶ до 90-річного ювілею професора Петра Тригуба, в

¹ Мангайм К. Ідеологія та утопія / пер. В. Швед. Київ: Дух і літера, 2008. С. 16.

² Зашкільняк Л. Про історичне мислення та роль історика у сучасному світі. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2015. Вип. 16 (1). С. 174.

³ Грицак Я. «Біографія історика визначає спосіб, у який він пише про історію...». *Україна модерна*. 2018. URL: <http://uamoderna.com/jittepis-istory/yaroslav-hrytsak>

⁴ Михайлуца М. Петро Микитович Тригуб – краєзнавець з Миколаївської «Могилянки». *Краєзнавство*. 2017. № 1/2. С. 284-288.

⁵ Вовчук Л. 30 років на краєзнавчій ниві Миколаївщини (нарис до біографії Петра Микитовича Тригуба). *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 128-132; Вовчук Л. До ювілею Петра Микитовича Тригуба. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. 2015. Вип. 251. Т. 264: Історія. С. 112-114.

⁶ Вільшанська О., Мех Н. До 90-річчя професора Петра Микитовича Тригуба. *Краєзнавство*. 2025. № 1. С. 137-141.

якій дослідниці приділяють особливу увагу ролі вченого у становленні та розвитку українського історичного краєзнавства у 1980-х роках – на початку 21 ст., його організаторській і громадській діяльності, керівництву Миколаївським регіональним осередком НСКУ, а також аналізують педагогічну діяльність П.М. Тригуба у Полтавському та Миколаївському педагогічних інститутах, а також у ЧДУ імені Петра Могили, де ним була створена наукова школа з історичного краєзнавства.

До літературної бази роботи також віднесемо матеріали про Петра Тригуба у довідково-бібліографічних історичних виданнях⁷, а також публікації у періодичній пресі⁸, авторами яких є передовсім учні та колеги професора П. Тригуба.

В основу джерельної бази роботи покладені документи з особової справи професора Петра Тригуба⁹ та документи спеціалізованої вченої ради К 38.053.02 та Д 28.053.02¹⁰ з архіву Чорноморського національного університету імені Петра Могили, мемуарна спадщина вченого, зокрема, твори «Стежками власної долі»¹¹ та «На освітянській ниві»¹², спогади професора П. Тригуба про заснування Миколаївської філії НаУКМА¹³ в ювілейному виданні ЧНУ до 20-річчя від заснування університету. Відзначимо й нариси про історію кафедри № 1 ЧНУ імені Петра Могили від її заснування до перетворення на профільну кафедру міжнародних відносин та зовнішньої політики у ювілейних виданнях університету¹⁴, підготовлені Олександром Тригубом. У роботі також використані спогади авторки, кандидатки історичних наук, доцентки Тетяни Богданової, учениці, пізніше колежанки професора, з яким вони працювали разом на кафедрі № 1 весь «могилянський період», тобто 1996-2016 рр.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

17 січня 1996 р. Ухвалою Вченої ради Національного університету «Києво-Могилянська академія» було засновано Миколаївську філію НаУКМА¹⁵. Рішення

⁷ Даниленко О. Українські історики ХХ століття: Бібліографічний довідник / Серія «Українські історики». Київ: Інститут історії НАН України, 2004. Вип. 2. С. 320-321; Шкварець В. Миколаївці: визначні історики і краєзнавці минулого. Навчальний посібник. Миколаїв: ТОВВіД; Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2004. С. 4; Вовчук Л. Тригуб Петро Микитович. Дослідники історії Південної України: біобібліографічний довідник / упоряд. Ігор Лиман. Київ, 2016. Т. 2. С. 406-410.

⁸ Пронь С., Пронь Т. Слово про вченого: до 75-річчя ювілею професора П.М. Тригуба. *Рідне Прибужжя*. 2010. № 68. 26 червня. С. 2; Кульчицька О. Зерна доброго і вічного. *Вечірній Миколаїв*. 2011. № 126. 8 листопада. С. 4; Морозова О. Справа життя – історія України. *Щотижня*. 2015. № 25. 24 червня. С. 1.

⁹ Особова справа П.М. Тригуба. *Поточний архів відділу кадрів ЧНУ імені Петра Могили*. Без пагінації.

¹⁰ Документи спецради К 38.053.02. *Архів ЧНУ імені Петра Могили*. Без пагінації.

¹¹ Тригуб П.М. *Стежками власної долі*. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 135 с.

¹² Тригуб П.М. *На освітянській ниві*. Монографія. Харків: Вид-во «Діса плюс», 2015. 186 с.

¹³ Клименко Л.П. (ред.). Чорноморський державний університет імені Петра Могили. *Petra mea – моя твердиня: [ювілейне видання до 20-ї річниці навчального закладу]*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 80-82.

¹⁴ Кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики – 10 років. Факультет політичних наук. Чорноморський державний університет імені Петра Могили. [Миколаїв]: [б.в.], [2013]. 15 с.: кольор. іл.; Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики. Клименко Л.П. (ред.). *Чорноморський державний університет імені Петра Могили. Petra mea – моя твердиня...* С. 269-273.

¹⁵ Чорноморський державний університет імені Петра Могили. *Petra mea – моя твердиня...* С. 27.

було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 712 від 3 липня 1996 р. про створення МФ НаУКМА¹⁶ та розробку регіональної програми «Миколаївський навчальний національно-культурний комплекс». 30 серпня 1996 р. відбулося урочисте відкриття Миколаївської філії¹⁷. Петро Микитович згадує, що розпочався його шлях у стінах миколаївської «Могилянки» з телефонного дзвінка декана факультету економічних наук Юрія Верланова, який запросив його до викладання на першому курсі економістів економічної історії, а згодом також історії економічних учень¹⁸. Більш докладно про перші кроки в МФ НаУКМА професор згадує в розділі «У стінах миколаївської «Могилянки» у своїй праці «На освітянській ниві»¹⁹, де він рік працював як сумісник, а з 1 вересня 1997 року – штатним викладачем.

Рис. 1. На робочому місці на кафедрі історії та філософії (Миколаїв, 2002)
Зліва-направо: Вікторія Стремецька (методист), Анатолій Осипов (доцент), Петро Тригуб (завідувач)

Особова справа П. Тригуба з відділу кадрів ЧНУ імені Петра Могили містить цікавий історичний документ – лист доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України Донецького державного університету Романа Ляха на ім'я ректора МФ НаУКМА Л.П. Клименка, де подано характеристику

¹⁶ Постанова Кабінету Міністрів України № 712 від 3 липня 1996 р. Про утворення Миколаївської філії Національного університету «Кієво-Могилянська академія». *Клименко Л.П.* (ред.), *Котляр Ю.В., Міронова І.С.* (упор.). Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Документи і матеріали. Історія та становлення: Наукове видання. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2019. С. 34-35.

¹⁷ *Чорноморський державний університет імені Петра Могили. Petra mea – моя твердиня... С. 47.*

¹⁸ *Ibid.* С. 80-81.

¹⁹ *Тригуб П.М.* На освітянській ниві... С. 144-149.

професійним та особистим якостям П.М.Тригуба та рекомендація його на зайняття посади очільника кафедри²⁰. Також особова справа містить заяву від 1 липня 1997 р. про прийняття на роботу завідувачем кафедри соціально-економічних наук у МФ НаУКМА та контракт від 1 вересня 1997 р.²¹, але зміни у кадровому складі мали наслідком і зміну назви кафедри на кафедру суспільно-економічних наук (№ 1)²², у 1998-2002 рр. – кафедра історії та філософії.

У наступні роки кафедра № 1 під керівництвом Петра Тригуба кілька разів змінювала назву внаслідок розбудови нових спеціальностей і факультетів, зокрема, саме Петро Микитович виступив рушійною силою у реалізації ініціативи керівництва щодо підготовки фахівців з міжнародних відносин у миколаївській «Могилянці» (тоді – МДГУ імені Петра Могили). У праці «Стежками власної долі» вчений згадує, яким тривалим (2001-2003 рр.) і достатньо важким був процес ліцензування нової спеціальності²³. Перший набір студентів-міжнародників відбувся в 2003 р., а кафедра № 1 ще у 2002 р. отримала назву – міжнародних відносин, історії та філософії²⁴, що підтверджується документом особової справи про перевибори завідувача кафедри²⁵.

У грудні 2004 р. кафедру № 1 було знову реструктуровано: виокремилася кафедра філософії, а фахова кафедра отримала назву міжнародних відносин та історії, з 2007 р. – міжнародних відносин та зовнішньої політики, оскільки було відкрито нову спеціальність «історія» й відповідні дисципліни було передано на новоутворену випускову кафедру на чолі з Ю. Котляром. У 2007 р. спеціальність «міжнародні відносини» була акредитована на рівні бакалаврату та ліцензована на рівні спеціаліста, а у 2008 р. і на рівні магістра. На 2010 р. на кафедрі працювали вже три доктори наук, що у кадровому плані вивело її на передові позиції в університеті. У тому ж році кафедра одержала право підготовки фахівців-міжнародників за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями²⁶.

Відбулися зміни і в назві університету: 13 березня 2002 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України на базі МФ НаУКМА створено Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили, а з 10 грудня 2008 р. розпорядженням КМУ МДГУ імені Петра Могили реорганізовано у Чорноморський державний університет імені Петра Могили, який у 2016 р. отримав статус національного університету²⁷.

П.М.Тригуб очолював кафедру № 1 до 2012 р. Його внесок у розбудову спеціальності, підготовку як документації та навчально-методичного забезпечення дисциплін, так і у підготовку наукових кадрів з даного фаху є вагомим. Але більш докладно про це мова буде йти у наступних розділах статті.

²⁰ Лист Р.Д. Ляха на ім'я ректора МФ НаУКМА Л.П. Клименка [бл. 1997-2000 р.]. *Особова справа П.М. Тригуба...*

²¹ Заява. Контракт від 01.09.1997 р. *Особова справа П.М. Тригуба...*

²² Тригуб П.М. На освітнянській ниві... С. 148.

²³ Тригуб П.М. Стежками власної долі... С. 82-84.

²⁴ Клименко Л.П. (ред.). Храм освіти на Інгульських схилах. Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2006. С. 166.

²⁵ Витяг з протоколу № 1 засідання кафедри міжнародних відносин, історії та філософії МДГУ імені Петра Могили від 29 серпня 2002 р. *Особова справа П.М. Тригуба...*

²⁶ Клименко Л.П. (ред.). Чорноморський державний університет імені Петра Могили. *Petra mea – моя твердиня...* С. 271.

²⁷ Історія становлення. ЧНУ імені Петра Могили. URL: <https://chmnu.edu.ua/istoriya-stanovlennya/>

Одним з останніх документів в особовій справі є контракт № 60/12 від 20 серпня 2012 р., укладений на 5 років до 31 серпня 2017 р. про призначення П.М. Тригуба на посаду професора кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики²⁸.

Рис. 2. Колектив кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики у 2013 р.
Зліва-направо: Анастасія Хмель (ст. викладач), Тетяна Богданова (доцент), Віктор Погромський (ст. викладач), Олександр Шевчук (професор), Людмила Вовчук (викладач), Петро Тригуб (професор), Олександр Тригуб (завідувач), Олеся Звезда (методист)

Ще одним напрямом діяльності П.М. Тригуба у стінах миколаївської «Могилянки» став науково-організаційний. По-перше, професор очолював «Регіональний центр Інституту історії НАН України з проблем Нижнього Подніпров'я і Побужжя», що діяв у МФ НаУКМА – МДГУ – ЧДУ імені П. Могили в 1996-2012 рр.²⁹ По-друге, протягом 1997-1999 рр. він доклав чимало зусиль для створення аспірантури з історії України та створення фахового журналу з історичних наук. У листопаді 1998 р. відбувся перший прийом до аспірантури НаУКМА представників Миколаївської філії, з історії України аспірантом став Олександр Тригуб. У лютому 1998 р. вийшов перший випуск збірки «Наукові праці» (МФ НаУКМА), том 1 за різними галузями знань, а вже в жовтні 1998 р. збірка «Наукові праці», серія «Історичні науки» була включена до переліку

²⁸ Контракт № 60/12 від 20 серпня 2012 р. *Особова справа П.М. Тригуба...*

²⁹ Климченко Л.П. (ред.). Чорноморський державний університет імені Петра Могили. *Petra mea – моя твердиня...* С. 262.

наукових фахових видань ВАК України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук³⁰. «Наукові праці» виходили з 1998 по 2018 рр., головним редактором серії «Історія» до 2015 р. був професор П.М. Тригуб³¹. Також учений входив до редколегії й інших наукових журналів з історичних наук, що видавалися у «Могилянці», напр., «Чорноморський літопис».

По-третє, протягом 18 років П.М. Тригуб керував аспірантурою за спеціальністю 07.00.01 «Історія України», був членом спеціалізованої вченої ради з даної спеціальності у Донецькому національному університеті. Становлення його наукової школи з історичного краєзнавства поставило на порядок денний питання про заснування спеціалізованої вченої ради в ЧДУ імені Петра Могили. Зусилля Петра Тригуба у цьому напрямку мали результат.

Постановою президії ВАК України від 8 жовтня 2008 р. № 3-06/7 у Миколаївському державному гуманітарному університеті імені Петра Могили створено спеціалізовану вчену раду з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальностей 07.00.01 – історія України та 07.00.02 – всесвітня історія³². 23 лютого 2011 р. на підставі постанови президії ВАК України № 11-06/2 термін діяльності ради було продовжено ще на 2 роки, до 23 лютого 2013 р.³³ В обох каденціях головою спецради було призначено доктора історичних наук, професора Петра Микитовича Тригуба.

Звіт про діяльність спеціалізованої вченої ради К 38.053.02 при ЧДУ імені Петра Могили за 2008-2013 рр.³⁴ містить дані про кількість захищених дисертацій, їх кваліфікаційний і регіональний вимір. Так, протягом 2009-2013 рр. було проведено 18 захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (з них 16 – зі спеціальності 07.00.01 – історія України та 2 – з 07.00.02 – всесвітня історія). У підсумку звіту підкреслено, що при формуванні спеціалізованої вченої ради враховані інтереси вищих навчальних закладів не лише Миколаївської області, а й усього Південного регіону, а захищені у спецраді дисертації підготовлені здобувачами з різних регіонів України, зокрема, 1 здобувач з АР Крим, 7 – з Миколаївської, 1 – з Одеської, 2 – з Полтавської, 6 – з Херсонської й 1 – з Черкаської областей.

Примітно, що першим документи до захисту дисертації у спецраді К 38.053.02 подав Микола Брегеда, представник Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка³⁵, з яким тісно пов'язана діяльність П.М. Тригуба на освітянській ниві. Другою захищалася здобувачка професора П. Тригуба Марина

³⁰ Історія становлення. ЧНУ імені Петра Могили. URL: <https://chmnu.edu.ua/istoriya-stanovlennya/>

³¹ Видання ЧНУ імені Петра Могили. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/index.php?m=10&s=1&t=1>

³² Клименко Л.П. (ред.). Чорноморський державний університет імені Петра Могили. Petra mea – моя твердиня... С. 261-262.

³³ Наказ ВАК України № 162 від 24.02.2011 р. про створення спеціалізованої вченої ради (копія). Архів ЧНУ імені Петра Могили. Документи спецради К 38.053.02.

³⁴ Звіт про діяльність спеціалізованої вченої ради К 38.053.02 при ЧДУ імені Петра Могили за 2008-2013 рр. Архів ЧНУ імені Петра Могили. Звіти спецради К 38.053.02 та Д 38.053.02 за 2008-2019 рр.

³⁵ Заява Брегеда М.В. від 16 березня 2009 року. Архів ЧНУ імені Петра Могили. Атестаційна справа Брегеда Миколи Володимировича. 2009.

Козирева³⁶, фокус наукових пошуків якої був пов'язаний з німецькими національними районами Півдня України у 1920–30-х рр., яка розроблялася в межах комплексної теми «Актуальні питання історії Нижнього Подніпров'я та Побужжя». Марина Едуардівна стала першою здобувачкою професора Тригуба, яка захистилася в спецраді, яку він очолював.

Авторка згадує початок своєї роботи як члена спецради К 38.053.02, як хвилювалася під час присутності на перших захистах дисертацій, однак доброзичлива атмосфера фахової наукової дискусії, створювана завдяки політиці голови ради, дозволила швидко зрозуміти специфіку роботи під час участі у засіданнях спецради. У квітні 2010 р. Петро Тригуб звернувся до авторки з пропозицією тимчасово виконувати обов'язки вченого секретаря спецради на час відрядження професора Сергія Вікторовича Проня. Так авторка отримала перший досвід роботи на цій посаді, а вже під час другої каденції спецради К 38.053.02 та й надалі працювала у тісній взаємодії з П.М. Тригубом, виконуючи обов'язки вченого секретаря до 2020 р.³⁷

Рис. 3. Головування П. Тригуба на спеціалізованій вченій раді (Миколаїв, червень 2015 р.)

Згідно з наказом МОН України № 642 від 26.05.2014 р.³⁸ у ЧДУ імені Петра Могили створено спеціалізовану вчену раду Д 38.053.012 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) історичних наук за спеціальностями: 07.00.01 – історія України; 07.00.02 – всесвітня історія. До членів спецради увійшли доктори наук не лише з Миколаєва, але й з інших міст України: Ганна Капустян представляла Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Микола Михайлуца – Одеський національний морський університет, Тарас Чухліб – Інститут історії України НАН України (м. Київ) тощо.

Документи спецради, що зберігаються у поточному архіві ЧНУ імені Петра Могили, засвідчують, що останнім засіданням із захисту дисертації, на якому головував Петро Тригуб, став захист кандидатської дисертації Владленою Литовченко у червні 2015 р.³⁹ (рис. 3), напередодні 80-річного ювілею професора.

³⁶ Козирева М.Е. Німецькі національні райони Півдня України як адміністративно-територіальні одиниці 20-30-х рр. ХХ ст.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв, 2009. 18 с.

³⁷ Наказ ВАК України № 162 від 24.02.2011 р. про створення спеціалізованої вченої ради (копія). Архів ЧНУ імені Петра Могили. Документи спецради К 38.053.02.

³⁸ Наказ МОН України № 642 від 26.05.2014 р. Додаток 4. МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/6422.rar>

³⁹ Протокол № 15 від 5 червня 2015 року засідання спеціалізованої вченої ради Д 38.053.02. Архів ЧНУ імені Петра Могили. Документи спецради Д 38.053.02 за 2014-2019 рр.

За місяць до того, наприкінці квітня 2015 р. відбувся захист дисертації Марією Поляковою⁴⁰, яка стала останньою аспіранткою професора Петра Тригуба.

За роки роботи спецради кандидатські та докторські дисертації захищали науковці не лише з Півдня України (Миколаєва, Одеси, Херсону), але й з Полтави, Умані, Запоріжжя, Києва й інших міст України.

СТВОРЕННЯ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

Як підкреслює у своєму дослідженні одеський історик Микола Михайлуца, перейшовши у 1997 р. до Миколаївської філії Національного університету «Кієво-Могилянська академія» (зараз – Чорноморський національний університет імені Петра Могили), Петро Микитович очолив кафедру історії та філософії, згодом переформатовану у кафедру міжнародних відносин та зовнішньої політики. Тут, приділяючи значної уваги науково-дослідній роботі, проф. П.М. Тригуб творив школу історичного краєзнавства на Півдні України, до якої мають безпосереднє відношення Оксана Господаренко, Марина Козирева, Федір Кокошко, Лариса Левченко, Ірина Міронова, Ольга Морозова, Владислав Пархоменко, Олександр Серединський, Вікторія Стремецька, Оксана Федорчук та ін. Загалом понад двох десятків фахівців вищої наукової кваліфікації Миколаївщини були вихованцями школи історичного краєзнавства⁴¹.

Професор П.М. Тригуб також брав участь і у підготовці науковців у галузі історії міжнародних відносин та політичних проблем міжнародних систем та глобального розвитку. Зокрема, під його керівництвом були захищені кандидатські дисертації Тетяни Жолонко⁴² про українсько-іспанське міждержавне співробітництво у контексті європейської політики України (Миколаїв, 2011), Анастасії Хмель⁴³ про дипломатичні відносини франкістської Іспанії з європейськими країнами (Миколаїв, 2013) та Марії Полякової⁴⁴ про українсько-казахстанське співробітництво (Миколаїв, 2015). Петро Микитович також виступав науковим консультантом докторської дисертації миколаївського дослідника Олександра Шевчука⁴⁵ у галузі політології міжнародних відносин, присвяченій аналізу зовнішньополітичної стратегії США та РФ щодо КНР (Київ, 2009).

Оцінюючи внесок професора Петра Тригуба у формування наукової школи та підготовку ним наукових кадрів можна погодитися з висновком миколаївської дослідниці Людмили Вовчук, зробленим до 80-річного ювілею вченого: «Порядність і толерантність, ерудованість і простота, самоповага і неймовірна працьовитість, дисциплінованість і принциповість, прекрасна пам'ять, щирість, упевненість, завзятість, весела вдача, мудрість. Усе це – Петро Микитович Тригуб».

⁴⁰ Атестаційна справа Полякової Марії Євгенівни. 2015. *Архів ЧНУ імені Петра Могили*.

⁴¹ Михайлуца М. Петро Микитович Тригуб – краєзнавець з Миколаївської «Могилянки»... С. 288.

⁴² Жолонко Т.В. Українсько-іспанське міждержавне співробітництво у контексті європейської політики України: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв, 2011. 16 с.

⁴³ Хмель А.О. Дипломатичні відносини франкістської Іспанії з європейськими країнами (1939-1975 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.02; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2013. 238 арк.

⁴⁴ Полякова М.Є. Українсько-казахстанське співробітництво (1991-2014 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2015. 20 с.

⁴⁵ Шевчук О.В. Зовнішньополітична стратегія США та РФ щодо КНР: автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.04; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. Київ, 2009. 33 с.

Одне з найбільш головних його досягнень – це наукова школа професора Тригуба, де він підготував понад 25 кандидатів наук, більшість тем яких – краєзнавчі розвідки з історії Південної України⁴⁶ (дивіться вкладку, авторства Л. Левченко й О. Тригуба).

За значний особистий внесок у розвиток освіти і науки України, вагомі трудові досягнення, високий професіоналізм у 1993 р. П.М. Тригубу присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» та нагороджено знаком «Відмінник освіти України» (1992 р.)⁴⁷. З 1999 р. Петро Микитович – член-кореспондент Української Академії історичних наук, а 10 березня 1999 р. П.М. Тригуб був обраний академіком Української Академії історичних наук⁴⁸.

Серед нагород Петра Тригуба вже «могилянської доби»: почесна грамота Миколаївської обласної держадміністрації (2005 р.), орден «За заслуги» III ступеня (2007 р.)⁴⁹, почесна грамота Міністра культури і туризму України (2010 р.), звання «Почесний краєзнавець України» (2010 р.), ювілейна медаль «20 років незалежності» (2011 р.), почесна грамота Миколаївської міської ради (2012 р.), відзнака «За заслуги перед Миколаївщиною» II ст. (2015)⁵⁰ та Почесна відзнака Миколаївського міського голови «За заслуги перед м. Миколаїв» (2016).

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА РОБОТА

Авторка згадує, як вона з професором П. Тригубом, якого знала та шанувала зі своїх студентських років, починала працювати в МФ НаУКМА: Петро Микитович читав лекції та приймав заліки й іспити, а авторка проводила семінарські заняття та керувала самостійною роботою студентів. Наша спільна робота на одній кафедрі тривала 20 років, понад 10 років ми з професором працювали в тандемі, викладаючи різні навчальні курси економістам, юристам, політологам і студентам інших спеціальностей. «Економічна історія» та «Історія економічних учень», «Всесвітня історія» та «Історія зарубіжної філософії», «Політика та економіка», пізніше студентам-міжнародникам викладали такі дисципліни як «Країнознавство», «Історія міжнародних відносин» тощо.

У другій половині 1990-х років було недостатньо україномовної навчальної літератури для вишів, тож Петро Микитович часто викладав лекції під запис, напр., з історії економічної думки, які пізніше були дороблені й опубліковані. Особова картка доктора наук від 18 грудня 2006 р.⁵¹, заповнена власноруч П.М. Тригубом, містить відомості про кваліфікації, навчальні курси, що викладалися професором, опубліковані наукові та навчально-методичні праці, серед яких Петро Микитович, зокрема, вказує курс лекцій з історії економічних учень⁵², методичний посібник з всесвітньої історії⁵³ тощо.

⁴⁶ Вовчук Л. 30 років на краєзнавчій ниві Миколаївщини... С. 131.

⁴⁷ Вільшанська О., Мех Н. До 90-річчя професора Петра Микитовича Тригуба... С. 140-141.

⁴⁸ Диплом № 013 УАІН від 10 березня 1999 року. *Архів ЧНУ імені Петра Могили*. Особова справа П.М. Тригуба...

⁴⁹ Орден «За заслуги» III ступеня. Посвідчення ОК № 021334. *Архів ЧНУ імені Петра Могили*. Особова справа П.М. Тригуба...

⁵⁰ Тригуб П.М. На освітянській ниві... Фото.

⁵¹ Особова картка доктора наук від 18 грудня 2006 р. *Архів ЧНУ імені Петра Могили*. Особова справа П.М. Тригуба...

⁵² Тригуб П.М. Історія економічних вчень: Курс лекцій. Миколаїв: МФ НаУКМА, 2000. 212 с.

⁵³ Тригуб П.М. Всесвітня історія: Метод. посібник. Миколаїв: МДГУ імені Петра Могили, 2005. 204 с.

Рис. 4. Нарада голів і вчених секретарів спеціалізованих вчених рад напрямку «історія» (Переяслав-Хмельницький, 24 жовтня 2013 р.)

Зліва-направо: Владислав Пархоменко (Миколаїв, МНУ імені В. Сухомлинського), Олександр Тригуб (Миколаїв, ЧНУ імені Петра Могили), Сергій Корновенко (Черкаси), Петро Тригуб (Миколаїв, ЧНУ імені Петра Могили), Олександр Ресент (Київ, Ін-т історії НАНУ), Андрій Бредіхін (Донецьк), Сергій Посохов (Харків), Анатолій Морозов (Черкаси)

Маючи великий досвід викладацької діяльності у закладах вищої освіти, професор П.М. Тригуб, як завідувач кафедри, чітко розумів, що рівень знань студентів у значній мірі залежить від навчально-методичного забезпечення дисциплін, які викладаються. Тому під його керівництвом викладачі кафедри постійно працювали у цьому напрямку. Петро Микитович сам показував приклад навчально-методичної роботи. Так, для забезпечення викладання основних дисциплін по спеціальності «Міжнародні відносини» ним особисто й у співавторстві з викладачами кафедри було підготовлено такі методичні праці як «Дипломатичне та консульське право»⁵⁴, «Країнознавство»⁵⁵, «Історія міжнародних відносин (1789-1945)»⁵⁶, «Міжнародні відносини та світова

⁵⁴ Тригуб П.М. Дипломатичне та консульське право: метод. посібник. Миколаїв: «Іліон», 2008. 132 с.

⁵⁵ Тригуб П.М., Богданова Т.Є. Країнознавство: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. Вип. 65. 188 с.

⁵⁶ Тригуб П.М. Історія міжнародних відносин (1789-1945 рр.): навч.-метод. посіб. / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили, Каф. міжнар. відносин і зовніш. політики. Миколаїв: СПД Румянцева Г.В., 2012. 164 с.

політика»⁵⁷, «Реферати, курсові, кваліфікаційні, дипломні та магістерські роботи»⁵⁸, навчально-методичний посібник, рекомендований МОН України до використання у навчальному процесі, «Історія міжнародних відносин 1789-1918»⁵⁹.

На завершення своєї розвідки відзначимо, що П. Тригуб працював у ЧНУ імені Петра Могили від самого дня його заснування як МФ НаУКМА, був щирим патріотом нашої держави, вірив у її розквіт, доклав титанічних зусиль до розбудови України та зробив неоціненний внесок у розвиток вітчизняної науки. Він був людиною, яка своєю працелюбністю на освітянській ниві та чесністю надихала трудовий колектив як факультету політичних наук, так і всього університету. З повагою та розумінням він ставився до своїх учнів і студентів, віддавав їм своє серце, передавав знання та ділився життєвим досвідом⁶⁰.

Висновки

Підсумовуючи висвітлення науково-педагогічного шляху професора П. Тригуба у миколаївській «Могилянці», авторка насамперед хоче відзначити великий вплив вченого та педагога не лише на зростання своєї науково-педагогічної майстерності як викладача, але й на становлення як науковця, оскільки саме він був науковим керівником при підготовці кандидатської дисертації.

Авторкою визначено два етапи у «могилянській кар'єрі» Петра Микитовича Тригуба, які певною мірою співпадають із реорганізацією вишу та зміною його назви і спеціалізації, та визначалися самим професором П. Тригубом як віхи його життя та діяльності. Перший етап – 1996-2002 рр. – робота на факультеті економічних наук МФ НаУКМА, завідування кафедрою суспільно-економічних дисциплін, згодом кафедрою історії та філософії. Другий етап – 2002-2016 рр. – становлення МДГУ імені Петра Могили (з 2008 р. – ЧДУ) як самостійного вишу, робота на факультеті політичних наук, ініціювання відкриття в університеті спеціальності «Міжнародні відносини», організаційна, навчально-методична та наукова робота у сфері підготовки фахівців-міжнародників на Миколаївщині.

Здобутками роботи в МФ НаУКМА у 1996-2002 рр., на думку авторки, стали:

1) формування кадрового складу кафедри історії та філософії як з досвідчених фахівців, докторів наук, професорів, так і з молодих викладачів;

2) відкриття аспірантури з історії України у Миколаївській філії й успішна підготовка молодих наукових кадрів, захист ними кандидатських дисертацій;

3) початок формування наукової школи професора Петра Тригуба з історичного краєзнавства на Півдні України;

4) робота головним редактором збірника «Наукові праці» (Серія «Історія») й отримання статусу наукового фахового видання з історичних наук;

⁵⁷ Тригуб П.М. Міжнародні відносини і світова політика: навч.-метод. посіб. / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили, Каф. міжнар. відносин і зовніш. політики. Миколаїв: СПД Румянцева Г.В., 2012. 198 с.

⁵⁸ Тригуб П.М. Реферати, курсові, кваліфікаційні, дипломні та магістерські роботи: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «Міжнародні відносини». Вид. 2-ге, доповнене. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 60 с. та інші видання.

⁵⁹ Історія міжнародних відносин 1789-1918 рр. Ч. II: навч. посіб. / Авт. і уклад. вступ. ст. П.М. Тригуб. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 384 с.

⁶⁰ Чорноморський національний університет імені Петра Могили. URL: <https://chmnu.edu.ua/proshhannya-iz-zasluzhenim-pratsivnikom-narodnoyi-osviti-ukrayini-profesorom-p-m-trigubom/>

5) підготовка до видання та видання конче необхідної на той момент навчально-методичної літератури.

Другий етап репрезентований роллю вченого у становленні та розвитку підготовки фахівців з міжнародних відносин у миколаївській «Могилянці», перший набір яких відбувся у 2003 р. Завдяки невтомній і плідній науково-організаційній праці професора Петра Тригуба протягом наступних років спеціальність була акредитована за всіма освітніми рівнями. Висвітлюючи цей період життя та діяльності вченого, авторка відзначає певний дуалізм у науково-освітній роботі Петра Тригуба.

По-перше, його давня любов – історичне краєзнавство Півдня України. П.М. Тригуб у цей період є організатором та учасником краєзнавчих наукових конференцій, автором численних наукових статей і монографій, науковим керівником дисертаційних робіт з історичного краєзнавства. Саме у цей період, на початку 2000-х років, завершується формування його наукової школи.

По-друге, міжнародні відносини як спеціальність вищої освіти та як науковий напрям. Розбудова кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, її кадрового складу (на 2015 р. на кафедрі працювало 5 докторів наук), робота з видання необхідної навчально-методичної літератури, заслуговує на увагу й оцінка наукової діяльності Петра Тригуба як історика-міжнародника. Важливою складовою була й робота зі студентством: організація та проведення учнівських і студентських олімпіад, студентських наукових конференцій, стимулювання до участі у них та публікації наукових тез і статей.

Роль професора Петра Тригуба як організатора наукової діяльності не обмежувалася плідною працею у царині краєзнавства. Керівництво аспірантурою з історії України, редагування наукового фахового видання з історичних наук, головування у спецраді по захисту дисертацій з історичних наук – це все забезпечувало умови для формування та розвитку наукової школи професора Петра Тригуба, справу якого гідно продовжують його вихованці.

REFERENCES:

- Danylenko, O. (2004). *Ukrainian Historians of the 20th Century: Bibliographic Reference Book* (Vol. 2, pp. 320-321). Kyiv: Instytut istorii NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Hrytsak, Ya. (2018). "A historian's biography determines the way he writes about history...". *Ukraina Moderna*. Retrieved from <http://uamoderna.com/jittepis-istory/yaroslav-hrytsak> [in Ukrainian].
- Khmel, A.O. (2013). *Diplomatic relations of Francoist Spain with European countries (1939-1975)* (Candidate's thesis). Mykolaiv [in Ukrainian].
- Klymenko, L.P. (Ed.), Kotliar, Yu.V. & Mironova, I.S. (Comp.). (2019). *Petro Mohyla Black Sea National University. Documents and Materials. History and Development*. Mykolaiv: Vydavnytstvo ChDU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Klymenko, L.P. (Ed.). (2006). *The Temple of Education on the Ingul Slopes*. Mykolaiv: Vydavnytstvo MDHU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Klymenko, L.P. (Ed.). (2016). *Petro Mohyla Black Sea State University. Petra mea – my stronghold: Anniversary Edition for the 20th Anniversary of the Institution*. Mykolaiv: Vydavnytstvo ChDU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Kozyreva, M.E. (2009). *German national districts of Southern Ukraine as administrative-territorial units of the 1920s – 1930s* (Candidate's thesis). Mykolaiv [in Ukrainian].
- Kulchytska, O. (2011, November 8). Seeds of good and eternal. *Vechirnyi Mykolaiv*, 126, p. 4 [in Ukrainian].
- Mannheim, K. (2008). *Ideology and Utopia*. Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian].
- Morozova, O. (2015, June 24). Life's work – the history of Ukraine. *Shchotyzhnia*, 25, p. 1 [in Ukrainian].

- Mykhailutsa, M.** (2017). Petro Mykytovych Tryhub – a local historian from Mykolaiv Mohylianka. *Kraieznavstvo*, 1/2, 284-288 [in Ukrainian].
- Poliakova, M.Ye.** (2015). *Ukrainian-Kazakh cooperation (1991-2014)* (Candidate's thesis). Mykolaiv [in Ukrainian].
- Pron, S. & Pron, T.** (2010, June 26). A word about the scholar: for the 75th Anniversary of Professor P.M. Trygub. *Ridne Prybuzhzhia*, 68, p. 2 [in Ukrainian].
- Shevchuk, O.V.** (2009). *Foreign policy strategies of the USA and the Russian Federation toward the PRC* (Doctor's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Shkvarets, V.** (2004). *Residents of Mykolaiv: Prominent Historians and Local Historians of the Past* Mykolaiv: TOVViD; Vydavnytstvo MDHU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Trygub, P.M. & Bohdanova, T.Ye.** (2007). *Country Studies: Methodological Manual*. Mykolaiv: Vydavnytstvo MDHU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2000). *History of Economic Thought: Course of Lectures*. Mykolaiv: Mykolaiv Branch of the National University of Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2005). *Along the Paths of My Destiny*. Mykolaiv: Vydavnytstvo MDHU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2005). *World History: Methodological Manual*. Mykolaiv: MDHU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2008). *Diplomatic and Consular Law: Methodological Manual*. Mykolaiv: Ilion [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2008). *Essays, Term Papers, Qualification, Diploma and Master's Theses: Guidelines for Students of International Relations*. Mykolaiv: Vydavnytstvo MDHU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2012). *History of International Relations (1789-1945): Textbook*. Mykolaiv: SPD Rumiantseva H.V. [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2012). *International Relations and World Politics: Textbook*. Mykolaiv: SPD Rumiantseva H.V. [in Ukrainian].
- Trygub, P.M.** (2015). *In the Educational Field*. Kharkiv: Vydavnytstvo 'Disa plus' [in Ukrainian].
- Trygub, P.M. (Comp.)**. (2010). *History of International Relations 1789-1918. Part II: Textbook*. Mykolaiv: Vydavnytstvo ChDU imeni Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Vilshanska, O. & Mekh, N.** (2025). For the 90th Anniversary of Professor Petro Mykytovych Trygub. *Kraieznavstvo*, 1, 137-141 [in Ukrainian].
- Vovchuk, L.** (2011). 30 years in the local-history field of Mykolaiv region (an essay on the biography of Petro Mykytovych Trygub). *Kraieznavstvo*, 3, 128-132 [in Ukrainian].
- Vovchuk, L.** (2015). Toward the anniversary of Petro Mykytovych Trygub. *Naukovi pratsi: naukovometodychnyi zhurnal: Istorii*, 251 (264), 112-114 [in Ukrainian].
- Vovchuk, L.** (2016). Trygub Petro Mykytovych. In **I. Lyman** (Ed.), *Researchers of the History of Southern Ukraine: Biobibliographic Reference Book* (Vol. 2, pp. 406-410). Kyiv [in Ukrainian].
- Zashkilniak, L.** (2015). On historical thinking and the role of the historian in the modern world. *Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istorii, mizhnarodni vidnosyny*, 16 (1), 174-180 [in Ukrainian].
- Zholonko, T.V.** (2011). *Ukrainian-Spanish interstate cooperation in the context of Ukraine's European policy* (Candidate's thesis). Mykolaiv [in Ukrainian].